

кримінально-виконавчого права та кримінології і що дослідження виконання і відбування покарань, у тому числі й покарання у виді громадських робіт, є корисним не тільки для кримінально-виконавчої системи України, а й інших країн світу.

Проблемність поставлених перед дослідженням завдань відразу визначили таку його концептуальну основу, як комплексне вивчення двох інститутів (виконання і відбування), що є фундаментом кримінально-виконавчої характеристики. Процес дослідження покарання у виді громадських робіт вже із самого початку характеризується тим, що його здійснення передбачалося відразу в декількох сферах: правотворчій, організаційній та виконавчій.

Аналізуючи процес становлення і розвитку інституту альтернативних мір покарання, основні етапи розвитку кримінального законодавства щодо покарань, альтернативних позбавленню волі, а також особливості кримінальної політики держави у сфері застосування альтернативних покарань з початку ХХ ст. і до сьогодні, можемо стверджувати, що історії вітчизняного кримінального законодавства відомий достатньо широкий діапазон покарань, альтернативних позбавленню волі, які у різні часи застосовувалися як спосіб здійснення відплати, реституції, залякування, виправлення і навіть перевиховання [1, 10].

Згідно ч. 1 ст. 56 КК України громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [2, 23].

Використовуючи законодавче визначення, слід зауважити, що зміст цього виду покарання проявляється в тому, що таке покарання породжує безоплатну працю, яка водночас є корисною для суспільства. Сутність відображається в тому, що особи, яким призначено цей вид покарання, зобов'язані безоплатно виконувати суспільно-корисні роботи. Суспільна користь виражається в тому, що вид робіт визначають органи місцевого самоврядування, виконуватись вони повинні на об'єктах комунальної власності і виключно на користь територіальної громади за місцем проживання засудженого [3, 119].

У цьому напрямі доцільно, на нашу думку, звернути увагу на висловлення М. Г. Вербенського стосовно того, що особи, які вчинили злочини, а суд призначив їм таку міру покарання, як громадські роботи, повинні безоплатно прибирати парки, сквери і подвір'я, ремонтувати дитячі та спортивні майданчики, працювати в інтернатах і лікарнях, надавати допомогу людям похилого віку, тобто виконувати суспільно корисну роботу [6, с. 3].

П.В. Кочерган зазначає, що громадські роботи не можуть бути джерелом поповнення місцевого бюджету. Ми з цією позицією погоджуємось частково і вважаємо, що відбування засудженими покарання у виді громадських робіт справді не можуть бути джерелом поповнення місцевого бюджету, але є одним із джерел економії коштів місцевого бюджету, адже вони виконуються безоплатно, що дає можливість органам місцевого самоврядування економити витрати на виконання окремих робіт тощо.

Також спірною є позиція П. В. Кочергана, що засуджені до громадських робіт, як правило, бажають виконувати роботи з благоустрою міст і селищ, упорядкування міських цвинтарів, прибирання вулиць і парків, косіння бур'янів, заготівлі дров для опалювання сільських шкіл і лікарень, надання допомоги самотнім людям похилого віку та хворим людям, ремонту приміщень судів і міськрайвідділів внутрішніх справ тощо [5, 6].

Для спростування цього твердження необхідно зауважити, що працівники пенітенціарних установ та керівники організацій, де виконуються громадські роботи, стверджують, що реалії сьогодення доводять наявність проблеми, яка виникає в процесі відбування покарання, а саме громадські роботи виконуються виключно за місцем проживання засудженого і тому засудженим соромно на очах у знайомих займатися зазначеною роботою примусово. У зв'язку із цим ми вважаємо, що було

деяких «уездах» громадські роботи застосовувалися досить успішно, незважаючи на труднощі для їх виконання, а в деяких застосування такого покарання було досить частим.

Подібне до громадських робіт покарання певний час застосовувалося і після Жовтневої революції. У різних законодавчих актах такий вид покарання мав неоднакові назви: в перші післяреволюційні роки — «обов'язкові громадські роботи», «примусові громадські роботи», надалі — «примусові роботи». Перелік покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, був тоді вельми широкий і містив понад 30 видів. Усі ці різні види покарань, не пов'язані із позбавленням волі, що застосовувалися на практиці і виникли в результаті революційної правотворчості, з грудня 1917 р. почали знаходити своє правове закріплення у багатьох нормативних актах, що видавалися у формі декретів, постанов, наказів, інструкцій і т. д. [10, 26].

У той період «громадські (примусові) роботи» не були повною мірою аналогом тих громадських робіт, які існували раніше. Але все ж таки реалізація їх на практиці (як неоплачуваних робіт некваліфікованої фізичної праці, які виконувалися переважно не за основним місцем роботи) дозволяє, на нашу думку, на визначеному історичному етапі розглядати їх як прототип покарання у виді громадських робіт, а не виправних робіт. Хоча надалі, після удосконалення каральних елементів цього покарання, вони «трансформувалися» у виправні роботи.

Громадські роботи отримали закріплення в низці нормативно-правових актів тих років, наприклад, в Інструкції народного комісаріату юстиції від 19 грудня 1917 р., у декретах «Про суд» № 3 від 20 липня 1918 р., «Про позбавлення волі та порядок умовно-дострокового звільнення» від 21 березня 1921 р.; у Кримінальних кодексах УРСР 1922 р. і 1927 р. тощо.

Висновки. На підставі викладеного можемо зробити висновок, що положення про абсолютну новизну покарання у виді громадських робіт для України певною мірою є некоректним. Це покарання має тривалу історію, з якої багато чого можна запозичити.

Громадські роботи досить широко застосовувалися як в дореволюційний період, так і за часів існування Російської імперії, в склад якої входили українські губернії, хоча ставлення до їх виконання було неоднозначним. Невелика популярність у їх застосуванні передусім зумовлювалася становим принципом їх застосування, а також наявністю великої кількості прогалин у діючому законодавстві.

В умовах сьогодення ми також не можемо стверджувати про досконалість інституту покарання у виді громадських робіт, особливо в частині виконання та відбування цього виду покарання. Перш за все проблематика стосується випадків призупинення виконання покарання, відповідальності за ухилення від відбування покарання та звільнення від відбування покарання.

Список використаних джерел

1. Черкасов С. В. Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Черкасов Святослав Вячеславович. — Одеса, 2005. — 226 с.
2. Кримінальний кодекс України. — Х.: ПП «ІГВІНІ», 2009. — 224 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А. Х., Яковець І. С.; за заг.ред. Степанюка А. Х. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2005. — 560 с.
4. Вербенський М. Г. Застосування покарань, не пов'язаних із позбавленням волі / М. Г. Вербенський // Аспект : Інформаційний бюлетень. — 2003. — № 1. — С. 3–5.
5. Кочерган П. В. Громадські роботи як вид покарання / П. В. Кочерган // Аспект : Інформ. бюл. — 2003. — № 1. — С. 5–7.
6. Беца О. В. Нетюремные санкции и их применение в зарубежных уголовно-правовых системах / О. В. Беца // Материали міждун. симпозиума [«В пошуках альтернатив тюремному покаранню»], (Київ, 15–16 янв. 1997 г.). — К., 1997. — С. 125–152.

7. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні : [посібник / за ред. О. В. Беци]. — К. : «МП Леся», 2003. — 116 с.
8. Устав о благоустройстве в казенных селениях // Свод законов Российской Империи. Изд. 1857 года. Т. 12, ч. 2. тетр. 2. — 1857.
9. Выводы из собранных на местах данных о волостных судах и соответствующие узаконения. — СПб. : Типография Правительствующего Сената, 1874. — 118 с.
10. Богатирьов І. Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх виконання кримінально-виконавчою інспекцією): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Богатирьов Іван Григорович. — К., 2006. — 434 с.

М. Я. Гуцуляк, канд. юрид. наук, доцент

Прикарпатский юридический институт
Львовского государственного университета внутренних дел
ул. Национальной Гвардии, 3В, Ивано-Франковск, 76000, Украина

ОБЩЕСТВЕННЫЕ РАБОТЫ (УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ И УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТЫ)

РЕЗЮМЕ

Существующая концепция чрезмерного применения наказаний в виде лишения свободы, не в полной мере соответствует требованиям современного общества, идущего по пути демократического развития. На сегодняшний день четко обозначена необходимость внедрения новых форм и методов воздействия для эффективного исправления и ресоциализации всех осужденных и тех, кто состоит на учёте уголовно-исполнительной инспекции.

Ключевые слова: наказания, не связанные с лишением свободы, общественные работы, исполнение и отбывание наказания, безоплатные общественно полезные работы.